

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds KPN wil u graag u informeren over de kredietcrisis en de gevolgen hiervan voor uw pensioen. De meeste pensioenfondsden zijn hard geraakt door de kredietcrisis, waardoor de dekkingsgraad is gedaald. De dekkingsgraad van het Pensioenfonds KPN is gedaald tot 93,1% eind 2008. Daarom heeft het Pensioenfonds op 31 maart 2009 een zogenoemd korte- en een langetermijnherstelplan ingediend bij de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB). Het bestuur van het pensioenfonds vindt het belangrijk dat de deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden hierover zo goed mogelijk worden geïnformeerd.

In het herstelplan zijn de zogeheten sturingsmiddelen van het pensioenfondsbestuur opgenomen. Dit zijn de "knoppen waaraan het pensioenfondsbestuur kan draaien" om tot herstel te komen. In het plan is aangegeven op welke manier deze sturingsmiddelen (de knoppen) worden ingezet en hoe ze in verloop van tijd kunnen bijdragen aan het herstel van de dekkingsgraad.

De bijlage gaat uitgebreid in op de inhoud van het herstelplan. De belangrijkste consequenties van het herstelplan zijn als volgt (zie achterzijde):

De belangrijkste consequenties van het herstelplan:

1. Zolang de dekkingsgraad lager is dan 105%, zal er geen indexatie (het verlenen van toeslagen) worden verleend. Dit geldt voor zowel de ingegane pensioenuitkeringen van gepensioneerden, de premievrije pensioenen van gewezen deelnemers en de opgebouwde pensioenen van actieve deelnemers. Het verlenen van toeslagen zou in de huidige situatie immers tot een verdere verslechtering van de dekkingsgraad leiden.
2. Naast de normale premies zal KPN via extra stortingen bijdragen aan het herstel om binnen vijf jaar weer op een dekkingsgraad uit te komen van 105% en binnen 15 jaar weer op een dekkingsgraad van 120%. Met KPN is afgesproken dat zij gedurende vier jaar per jaar, zonodig een extra bedrage in het pensioenfonds zal storten. Zodra de dekkingsgraad op het niveau van 105% komt, is geen extra bijdrage meer verschuldigd.
3. Volgens het huidige herstelplan zal het korten van pensioenen niet aan de orde zijn. Als het herstel van de dekkingsgraad niet verloopt volgens de verwachtingen en na afloop van de vijf-jaarstermijn de dekkingsgraad nog steeds lager is dan 105%, dan zal het pensioenfonds bespreken welke maatregelen genomen moeten worden. Omdat niemand weet hoe de financiële positie van het fonds zich ontwikkelt kan korten van pensioenen als laatste redmiddel niet worden uitgesloten.

BIJLAGE: Hoofdpijnen herstelplan Stichting Pensioenfonds KPN

Inleiding

De dekkingsgraad van het Pensioenfonds KPN is gedaald tot onder de 105%. Als gevolg van deze gedaalde dekkingsgraad heeft het fonds op 31 maart 2009 een zogenoemd korte- en een langetermijnherstelplan ingediend bij de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB). Dit herstelplan zal door DNB moeten worden goedgekeurd.

Reserve- en dekkingstekort

Als de dekkingsgraad daalt tot onder de grens van het vereist eigen vermogen, dan is er sprake van een reservetekort. Het pensioenfonds moet dan een langetermijnherstelplan indienen bij de toezichthouder. Deze grens verschilt per pensioenfonds en ligt voor de Stichting Pensioenfonds KPN op ongeveer 120%. Het langetermijnherstelplan geeft aan welke maatregelen het pensioenfonds zal nemen om te zorgen dat het niveau van de dekkingsgraad in maximaal 15 jaar weer op het vereist eigen vermogen ligt.

Als de dekkingsgraad daalt tot onder het minimale vereist eigen vermogen van 105%, dan geldt een dekkingstekort en moet er een kortetermijnherstelplan worden ingediend. In het kortetermijnherstelplan staan de maatregelen die ervoor moeten zorgen dat het pensioenfonds binnen maximaal vijf jaar weer een dekkingsgraad heeft van ten minste 105%. Volgens de Pensioenwet geldt daarvoor een termijn van drie jaar, maar deze termijn is door de minister verlengd naar vijf jaar als mogelijkheid. Het pensioenfonds maakt gebruik van deze verlenging.

De dekkingsgraad van het Pensioenfonds KPN is gedaald van 139% op 31 december 2007, naar 93,1% op 31 december 2008. De dekkingsgraad bedroeg eind maart 2009 ongeveer 90%.

Het ontstaan van het dekkingstekort

De financiële- en economische crisis heeft dus grote gevolgen gehad voor de dekkingsgraad. Door dalende aandelenkoersen en grondstofprijzen was het rendement op dat deel van de beleggingen in 2008 negatief. Als gevolg van de paniek op de beurzen zochten beleggers massaal een veilige mogelijkheid: staatsobligaties. Met een dalende rente tot gevolg. Een lagere rente zorgt echter voor een hogere marktwaarde van de pensioenverplichtingen. Deze hogere pensioenverplichtingen in combinatie met de negatieve rendementen op de beleggingen leidden tot de forse daling van de dekkingsgraad. Om de gevoeligheid voor renteschommelingen te verminderen, heeft het bestuur van het pensioenfonds al in 2007 besloten om een deel van dit zogeheten renterisico af te dekken. In het vierde kwartaal van 2008 is de afdekking van het renterisico verhoogd tot 70%.

Het herstelplan op hoofdlijnen

Het pensioenfondsbestuur kan verschillende sturingsmiddelen gebruiken om de dekkingsgraad te beïnvloeden. Dit zijn achtereenvolgens:

- het al dan niet verlenen van toeslagen (indexaties),
- het verhogen van de premie-inkomsten,
- aanpassen van het beleggingsbeleid,
- het al dan niet korten van de pensioenuitkeringen en opgebouwde pensioenen.

Het herstelplan geeft aan welke sturingsmiddelen (de “knoppen waaraan het pensioenfondsbestuur kan draaien”) het pensioenfondsbestuur inzet en hoe deze in de loop van de tijd kunnen bijdragen aan het herstel van de dekkingsgraad. Naast deze sturingsmiddelen zijn andere factoren van belang waarop het bestuur geen invloed heeft, zoals de ontwikkeling van de rente. DNB heeft in de instructies aangegeven van welke veronderstellingen pensioenfondsen in het herstelplan mogen uitgaan. Het gaat hier bijvoorbeeld om de rendementen op de beleggingen en de rente die gebruikt moet worden voor de waardering van de pensioenverplichtingen.

• *Indexatiebeleid*

Het indexatiebeleid (de toeslagverlening) voor (gewezen) deelnemers en gepensioneerden is gebaseerd op het afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens, vastgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Deze toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op indexaties en het is ook voor de langere termijn niet zeker of en in hoeverre in de toekomst een indexatie zal plaatsvinden. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre de ingegane pensioenuitkeringen en de opgebouwde pensioenaanspraken worden aangepast. Deze voorwaardelijke indexatie wordt gefinancierd uit beleggingsrendement en een opslag op de premies.

Het bestuur hanteert bij de besluitvorming over toeslagverlening in principe de volgende richtlijn:

Dekkingsgraad lager dan het minimaal vereist eigen vermogen (dekkingsgraad lager dan 105%)	Geen toeslagverlening van de ingegane pensioenen, premievrije- en opgebouwde pensioenaanspraken
Dekkingsgraad hoger dan het minimaal vereist eigen vermogen en lager dan het vereist eigen vermogen	Beperkte toeslagverlening van de ingegane pensioenen, premievrije- en opgebouwde pensioenaanspraken
Dekkingsgraad hoger dan het vereist eigen vermogen (hoger dan ca. 120%)	Volledige toeslagverlening en eventuele toeslagachterstand inlopen over de voorafgaande periode van vijf jaar

Op basis van deze richtlijn heeft het bestuur van het pensioenfonds in december 2008 besloten de pensioenuitkeringen en de opgebouwde pensioenen met ingang van 1 januari 2009 niet te verhogen. Zolang de dekkingsgraad lager is dan 105%, zal er geen indexatie worden verleend. Dit geldt zowel voor de ingegane pensioenuitkeringen van gepensioneerden, de premievrije pensioenaanspraken van de gewezen deelnemers en de opgebouwde pensioenen van actieve deelnemers. Het verlenen van toeslagen zou in deze situatie immers voor een verdere verslechtering van de dekkingsgraad zorgen en wordt door De Nederlandsche Bank niet toegestaan.

- **Premiebeleid**

Het uitgangspunt van het premiebeleid is dat de werkgever KPN, naast de normale premies, via extra stortingen bijdraagt aan het herstel van de dekkingsgraad. Dit herstel houdt in dat de dekkingsgraad binnen vijf jaar weer een niveau bereikt van 105% en binnen 15 jaar weer op het niveau van het vereist eigen vermogen van ongeveer 120% ligt. Met KPN is afgesproken dat zij gedurende vier jaar per jaar extra bedragen in het pensioenfonds zal storten. In 2009 bedraagt de storting maximaal EUR 111 miljoen en in de jaren 2010, 2011 en 2012 maximaal EUR 83 miljoen per jaar. Zodra de dekkingsgraad op het niveau van 105% komt, is geen extra bijdrage meer verschuldigd. Het herstelplan blijft gelden zolang de dekkingsgraad niet ten minste 9 maanden achter elkaar boven de 105% ligt.

Als het herstel van de dekkingsgraad niet verloopt volgens de verwachtingen en de dekkingsgraad na afloop van de vijf-jaarstermijn nog steeds lager is dan 105%, dan zal het pensioenfonds opnieuw bespreken welke maatregelen genomen moeten worden.

- **Beleggingsbeleid**

De Nederlandsche Bank heeft in de instructies bij de herstelplannen aangegeven van welk rendement mag worden uitgegaan voor de beleggingen. In het herstelplan is van deze veronderstellingen (een gemiddeld rendement van 6,6%) uitgegaan.

- **Pensioenuitkeringen**

Volgens het huidige herstelplan zal het korten van pensioenen niet aan de orde zijn. Er wordt alles aan gedaan om dit te voorkomen. Omdat niet kan worden voorspeld hoe de dekkingsgraad zich in de komende jaren zal ontwikkelen, kan korten van pensioenen als laatste redmiddel echter niet worden uitgesloten.

Ontwikkeling verwachte dekkingsgraad: dekkingsgraadmodel

In het herstelplan komt tot uitdrukking op welke manier de sturingsmiddelen van het pensioenfonds kunnen leiden tot herstel binnen de daarvoor geldende termijnen.

Onderstaand schema geeft het verloop van de dekkingsgraad weer volgens het dekkingsgraadmodel dat door De Nederlandsche Bank is voorgeschreven. Voor de startsituatie is uitgegaan van de dekkingsgraad van 93,1% per eind december 2008.

Jaar	DG (%)	Welke factoren verklaren de verandering van de dekkingsgraad (dg) in % punt						DG (%)	Premie %	Indexatie		Rendement
	begin v/h jaar	Premie	Uitkering	Indexatie	Rente	Overrendement	Overig	eind v/h jaar		ACT %	Niet Act (%)	
2009	93,1	0,8	-0,2	0,0	0,0	3,6	-0,3	97,0	21,0	0,0	0,0	6,6
2010	97,0	0,6	-0,1	0,0	0,0	3,5	-0,5	100,5	21,0	0,0	0,0	6,6
2011	100,5	0,5	0,0	0,0	0,0	3,0	-0,3	103,7	21,0	0,0	0,0	6,6
2012	103,7	0,1	0,1	0,0	0,0	2,9	-0,3	106,5	19,1	0,0	0,0	6,6
2013	106,5	-0,3	0,2	-0,2	0,4	2,8	-0,5	109,0	15,4	0,2	0,2	6,6
2014	109,0	-0,7	0,3	-0,6	0,4	2,9	-0,3	111,0	12,7	0,5	0,5	6,6
2015	111,0	-0,7	0,5	-0,9	0,4	3,0	-0,4	112,8	12,0	0,8	0,8	6,6
2016	112,8	-0,7	0,6	-1,2	0,3	3,0	-0,3	114,5	12,0	1,0	1,0	6,6
2017	114,5	-0,7	0,7	-1,4	0,3	3,0	-0,5	115,8	12,0	1,3	1,3	6,6
2018	115,8	-0,7	0,8	-1,7	0,3	3,1	-0,4	117,1	12,0	1,5	1,5	6,6
2019	117,1	-0,8	0,9	-1,9	0,3	3,1	-0,5	118,3	12,0	1,6	1,6	6,6
2020	118,3	-0,8	1,0	-2,1	0,2	3,1	-0,5	119,3	12,0	1,8	1,8	6,6
2021	119,3	-0,8	1,1	-2,3	0,2	3,2	-0,4	120,3	12,0	1,9	1,9	6,6
2022	120,3	-0,8	1,2	-2,4	0,2	3,2	-0,5	121,2	12,0	2,0	2,0	6,6
2023	121,2	-0,8	1,3	-2,4	0,2	3,2	-0,5	122,2	12,0	2,0	2,0	6,6

Toelichting dekkingsgraadmodel

In het schema is te zien hoe de dekkingsgraad zich in de loop van de tijd ontwikkelt en in welke mate de afzonderlijke sturingsmiddelen daaraan bijdragen. Als uitgegaan wordt van de weergegeven veronderstellingen, zal binnen een periode van vier jaar de dekkingsgraad van 105% worden bereikt. De dekkingsgraad van circa 120%, behorend bij het vereist eigen vermogen zal binnen een periode van 15 jaren worden bereikt.

- De grijze linkerkolom geeft de dekkingsgraad weer aan het begin van het betreffende jaar.
- De kolommen daarnaast geven weer door welke sturingsmiddelen (premie, uitkeringen, indexatie, rente, rendement op de beleggingen en overige) in welke mate de dekkingsgraad wijzigt.
- De grijze rechterkolom geeft de dekkingsgraad weer aan het einde van het jaar.
- In de kolommen daarnaast staan de te betalen premie, het in dat jaar toe te kennen indexatiepercentage en het rendement waarmee is gerekend.

Wel moet wel worden opgemerkt dat de uitkomsten van het model zich alleen voordoen als de gehanteerde aannames precies uitkomen. In de praktijk zullen de variabelen zoals rendement en rente vrijwel nooit overeenkomen met de aannames. Tevens moet bedacht worden dat de dekkingsgraad van eind maart 2009 enkele procentpunten lager ligt dan de dekkingsgraad waarmee in het model en volgens de voorschriften van De Nederlandsche Bank is gerekend. Het pensioenfondsbestuur geeft daarom met nadruk aan dat hoewel in het schema is uitgegaan van aannames die voldoen aan de eisen van De Nederlandsche Bank, de veronderstelde uitkomsten in de praktijk kunnen afwijken.

Wij hopen u hiermee voldoende toegelicht te hebben op welke manier het pensioenfonds tot herstel van de huidige situatie wenst te komen. U kunt erop rekenen dat het pensioenfondsbestuur er alles aan zal doen dit waar te maken.

drs. R.A. Nieuwenhoven
Voorzitter pensioenfonds KPN

C.A.M. Michielse
Secretaris pensioenfonds KPN